## MUHAMMED BİN YÛSUF İSFEHÂNÎ

Tebe-i tabiînin âlim ve râvilerinden. İbâdete çok düşkündü. Dünyânın, Allahü teâlânın rızâsı için olmayan herşeyinden elçekmişti. Çok büyük evliyâdan olmasına rağmen, kendisini büyüklerden başkası tanımazdı.

Künyesi Ebû Abdullah'dır. Ez-Zâhid, el-Âbid lakabları ile tanınırdı. Aslen İsfehânlıdır. Doğum târihi bilinmemektedir. İlim tahsili için uzun zaman Mekke'de bulundu. Basra'da ve değişik yerlerde ikâmet etti. Tanındığı yerden kaçmanın yollarını arardı. Geceleri hiç uyumazdı. Devamlı ibâdet ederdi. İnsanlardan birşey istemez, hacetini Allahü teâlâdan dilerdi. 188 (m. 804)'de veya daha sonraki bir târihte, otuz yaşlarında iken vefât etti. Basra'nın Mesîse kasabasında Ebû İshâk el-Fezârî'nin ( radıyallahü anh ) yanına defn edildi. Ziyâret edenler feyz ve bereketinden istifâde etmektedir.

Yûnus bin Ubeyd, Hammâd bin Seleme, Hammâd bin Zeyd, Süleymân bin Mihrân, el-A'meş, Süfyân-ı Sevrî ve Sâlih el-Müzenî'den (r.aleyhim) hadîs rivâyet etti. Kendisinden ise, İmâm-ı Evzâî, Âmir bin Hammâd İsfehânî ve Zübeyr bin Abbâd (r.aleyhim) ilim tahsil edip, hadîs-i şerîf rivâyet ettiler.

Yahyâ bin Saîd el-Kettân hazretleri: "Birçok âlimin sohbetinde bulundum. Fakat, Muhammed bin Yûsuf İsfehânî'den daha fazîletli kimseyi görmedim. Benim nazarımda O, Süfyân-ı Sevrî'den daha üstündür" deyince, Ahmed bin Hanbel ( radıyallahü anh ) "İlim ve fazîletteki üstünlüğünü mü kastediyorsun?" diye sordu. O da "Evet ilim ve fazîletteki üstünlüğünü kastediyorum" buyurdu.

Abdurrahmân bin Mehdî, "Muhammed bin Yûsuf'un benzerine rastlamadım." buyurdu.

Züheyr el-Benânî; "Onun gibi çok ibâdet edip, dünyâya rağbet etmeyen bir daha gelmez" buyurdu.

Talebelerinden Dirhem, “Meclislerinde çok kaldım. O’nun Allah için olmayan birşeyden bahsettiğini hiç duymadım” dedi. Atâ bin Müslim Halebî hazretleri buyurdu ki: “Muhammed bin Yûsuf İsfehânî, hergün garip bir şekilde kapının önüne gelir, çok garip bir şekilde öğrenmek istediğini sorar, benden suâlinin cevâbını alınca da, yine çok garip bir şekilde kapımdan ayrılırdı. Bu hâli yirmi sene devam etti. Ben O’na kim olduğunu hiç sormamıştım. Ama ben Muhammed bin Yûsuf’un ismini işitiyor, O’na hayranlık duyuyordum. Birgün biz câmideyken, O da geldi. O’nu tanıyanlardan biri, “İşte Muhammed bin Yûsuf bu gelen zâttır” dedi. Yirmi senedir bu zât hergün benim kapıma gelir, fakat ne ben O’na kim olduğunu sordum, ne de O bana kim olduğunu söyledi.”

Abdullah bin Mübârek ( radıyallahü anh ): “İbni İdrîs’e Basra’da kimden daha çok istifâde edebileceğimi sordum. Ben, sana Muhammed bin Yûsuf İsfehânî hazretlerinden başkasını tavsiye edemem. O’na git, çok istifâde edersin. O’nu lütuf ve ihsân yerlerinde bulursun. O, Basra’nın Mesise kasabasında oturur” dedi. Ben de Basra’yı ziyâret ettiğim zaman Mesise’ye gittim. Orada Muhammed bin Yûsuf hazretlerini sordum. O’nu kimse tanımıyordu. Tanınmaması, O’nun takvâ ve faziletinin üstünlüğündendi. Ben, Muhammed bin Yûsuf hazretlerini üstadımın dediği gibi lütuf ve ihsân yerleri olan câmilerden birinde buldum. O’nun âbid ve zâhidlerin ileri gelenlerinden olduğunu gördüm” buyurdu.

Abdullah bin Mübârek ( radıyallahü anh ): Muhammed bin Yûsuf hazretlerinin yaşının çok genç olmasından dolayı O’nun için; “Âbidler ve zâhidler arasında bir gelindir” buyururlardı. Menkıbelerinden:

Salt bin Zekeriyya anlatır: Muhammed bin Yûsuf hazretleriyle Ehvas’a gidiyorduk. Yol üstünde bir handa sabahladık. Bana, “Kervancıbaşını yanıma çağır, çok çabuk hazırlansınlar. Hemen yolumuza devam edelim” buyurdu. Kervancıbaşının yanına gittim. Ayağını bir akrep sokmuş kalkamıyordu. Muhammed bin Yûsuf hazretlerine durumu arz ettim. “Yanıma muhakkak gelmeli” buyurdular. Kervancıbaşının koltuğuna girdim, beraberce geldik. Kervancıbaşının elini akrebin soktuğu yere koydurup, sessizce birşeyler okuyarak oraya üfledi. Adam hemen kalktı ve hiçbirşey olmamış gibi yürüdü, gitti. Muhammed hazretlerine, içinden ne okuduğunu sordum, “Ümmü’l-kitâb”ı okudum, buyurdular. “Ümmü’l-kitâb” nedir? diye sorunca “Fâtiha’dır. Ben Fâtiha sûresini okudum” buyurdular. Ben ondan sonra, Fâtiha sûresi okuyup hastaların üzerine üflerdim. Lâkin benim okumamla hiçbir hasta şifâ bulmadı.

Yûsuf bin Zekeriyya anlatır: Biz Harran’da idik. Muhammed bin Yûsuf hazretleri yanımıza geldi. Oradaki hadîs âlimleri etrâfını çevirdiler. Hemen Harran’dan ayrılıp Re’sûlayn denilen yere gitti. Bir ay orada kaldıktan sonra geri geldi. Orada neden çok kaldıklarını sordum. “Re’sûlayn’da bir ay kaldım. Ne kimse beni tanıdı. Ne de ben kimseyi tanıdım” buyurdu. Dikkat ettim; Muhammed bin Yûsuf hazretleri, ekmeğini her zaman değişik fırından alırdı. Sebebini sorduğumda, “Her zaman aynı fırından alırsam, belki fırın sahibi olan kimse beni tanır ve bana hürmet eder, ben de o zaman dînimi dünyâya âlet etmiş olmaktan korkarım. Muhtelif fırınlardan alınca beni hiçbiri tanımaz” buyurdu.

Muhammed bin hilâl hazretleri anlatır: Muhammed bin Yûsuf hazretleri ile Fudayl bin Iyâd hazretleri çok arzu etmelerine rağmen birbirlerini görüp tanışamamışlardı. Birgün Basra çarşısında karşılaştılar: “Sen Muhammed bin Yûsuf musun?” “Sen Fudayl bin Iyâd mısın?” bir ağızdan “Evet” derken ikisi de aynı anda birer nâra atarak bayıldılar. Tanıyanları, bir müddet sonra Fudayl bin Iyâd’ı baygın olarak evine götürdüler. Muhammed bin Yûsuf ise ayılıncaya kadar güneşin altında yattı. Çarşıda kimse tanımadığı için “uyuyor” zannedildi.

Sâlih bin Mehdî anlatır: Muhammed bin Yûsuf ( radıyallahü anh ) ile beraber Yahûdiyye beldesine gidiyorduk. Yolda bir hıristiyanla karşılaştık. O, hıristiyanın selâmını çok güzel bir şekilde aldı. O’na çok hürmet etti. “Nasıl olur da bir İslâm âlimi ve evliyâ, bir kâfire böylesine hürmet eder?” diye düşündüm. Hıristiyan yanımızdan ayrılınca bunun sebebini sordum. “Bu nasrânî gözüken kimse, gizlice îmân etmiştir. Müderris olan kardeşim, dokuz talebesiyle birlikte bunun köyüne geldi. Bu adam da hizmetçisini gönderip köyde misâfir olup olmadığını araştırdı. Durumu anlayınca, bizzat kendisi gidip onları evine da’vet etti. Onlara izzet ve ikramda bulundu. Ayrıca içinde yüzbin dirhem bulunan bir keseyi yol harçlığı olarak vermek istedi. Ama onlar “Bizim ihtiyâcımız yoktur” diyerek kabûl etmediler” buyurdu.

İsfehânlı bir kimse anlatır: Bir grup eşkiya, çobanlarımızı bağlayarak hayvanlarımızı çaldı. İçinde Muhammed bin

Yûsuf'un hayvanları da vardı. Bizden biri onlarla görüşmek üzere gitti. Şakîlerin reîsi O'na, "Muhammed bin Yûsuf'un hayvanlarını bize göstermek şartıyla, kendi hayvanlarını götür. O, büyük evliyâdır. Biz, O'nun bedduâsından korkarız. O'nun hayvanlarının hepsini geri göndereceğiz" dedi. Ama, daha sonra göndermediler. Bir müddet sonra çaldıkları hayvanların hepsi telef oldu. Onlardan bir fayda göremediler. Yalnız Muhammed bin Yûsuf hazretlerine âit hayvanlardan hiçbiri telef olmadı.

Talebelerinden biri, Muhammed bin Yûsuf hazretlerinden nakleder: Karzin beldesinde ikâmet ederken, o şehrin ileri gelen zenginlerinden biri de sohbetime devam ederdi. Birgün ikimiz yalnız kalınca, bana bir teklifi olduğunu söyledi ve devamla, "Dünyâda yalnız bir çocuğum var. O da, evlenecek çağda, dinine bağlı bir kızcağızdır. Onu bütün mallarımla birlikte sana vermek ve daha sonra da Mekke veya Medine'de ikâmet etmek isterim" dedi. Ben de ona "Allahü teâlâ senden râzı olsun. Eğer benim evlenmek gibi bir niyetim olsaydı, kabûl ederdim. Fakat böyle bir niyetim yok" diye cevap verdim. "Bu teklifi niçin kabûl etmediniz?" diye soran bir talebesine de "Ben mal-mülk sahibi olsaydım, onlarla meşgûl olurdum. Şimdi ise daha kıymetli şeylerle meşgûlüm. Beni bu kıymetli şeylerden alıkoyacak hiçbir şeyi istemem" buyurdu.

Ali bin Ezher ( radıyallahü anh ) anlatır: Muhammed bin Yûsuf hazretleri bir ara Mesise'ye geldi. O sıralarda Ebû İshâk hazretleri vefât etmişti. Bizden O'nun kabrini sordu. Kabrinin başına gittik. Kur'ân-ı kerîm okuyup duâ ettikten sonra, Ebû İshâk el-Fezârî hazretlerinin kabrinin bitişiğindeki boş yeri göstererek "Burası bir müslümana ne güzel kabir olur" buyurdu. Biz burasını kendisi için temenni ettiğini anladık. Mesise'ye geri döndük. Kısa bir müddet sonra hastalandı ve oniki-onüç gün sonra vefât etti. Biz de O'nun işâret ettiği Ebû İshâk hazretlerinin yanındaki boş yere defn ettik.

Saîd bin Gaffar'a ( radıyallahü anh ) hitaben buyurdu ki: "Ey Saîd, en kıymetli vaktin olan şu ânını, en kıymetli şeyle değerlendir."

Dostlarına: "Bu zaman fazîleti arama zamanı değil, bilakis kurtuluşu arama zamanıdır" buyurdular.

Kardeşi Zürâre'ye yazdığı mektûbda; Besmele ve hamd-ü senadan sonra, "Ey kardeşim! İşittim ki, ticârete başlamışsın. Bilmiş ol ki, senden önceki bütün tüccârlar ölmüşlerdir. Vesselâm" buyurup, altına şöyle not düştüler.

"Ey kardeşim Zürâre! Allahü teâlâdan kork ve ona itaat et! O'nun azâbım unutma! O'nun azâbına kimse karşı koyamaz. Şartlarına sahip olunca hacca git! Zîrâ hadîs-i şerîfte Resûlullah ( aleyhisselâm ), "Her kim ki, helâlden kazandığı mal ile Allahü teâlânın rızâsı için hac etse, anasından doğduğu gün gibi günahsız olur" buyurdu.

Bir sohbetlerinde: "Şu gördüğünüz arazilerin hepsini iki kuruş karşılığında bana verseler hiç sevinmem. Zîrâ bu dünyâdaki bütün mal ve mülk geçicidir. Yok olmaya mahkûmdur. Biz öleceğiz, malımız ve mülkümüz dünyâda kalacaktır" buyurdular.

Mekke yolunda, Abdurrahmân bin Ömer'in elinden tutup buyurdular ki:

"Ey Abdurrahmân! Sen zevk ve keyfiyle uğraşanların kapıları önünden geçtiğinde onlara "O yüksek köşkleri ve kaleleri yaptıranlar hani, bu muhteşem köşk ve muazzam kalelerde sizden önce zevk ve sefâ sürenler, bütün dünyâ bizimdir diyenler nerede?" diye sor. Muhakkak ki, onların hepsi ölüp gittiler. Sen, çok ibâdet edenlerin yanlarına varırsan onlara, "Ey âbidler! Ölüm vaktiniz gelip, âhırete göçtüğünüz zaman, istirahatın en güzeli sizin içindir" dersin."

Süleymân bin Mihrân'dan ( radıyallahü anh ) duydum, Abdullah bin Mes'ûd ( radıyallahü anh ) buyurdu ki:

"Cum'a günü bin defa Allahümme salli a'lâ Muhammedin sallallahü aleyhi ve sellem demeyi terk etme."

¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾

1) Hilyet-ül-evliyâ, cild-8, sh. 225